הלכות ממרים

יש בכללן תשע מצוות שלש מצוות עשה ושש מצוות לא תעשה

וזה הוא פרטן

א) לעשות על פי התורה שיאמרו לנו בית דין הגדול ב) שלא לסור מדבריהם ג) שלא י
על התורה לא במצוות שבכתב ולא בפירושן שלמדנו מפי השמועה ד) שלא לגרוע מ
ה) שלא לקלל אב ואם ו) שלא להכות אב ואם ז) לכבד אב ואם ח) ליראה מא
ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו

וביאור מצוות אלו בפרקים אלו

פרק ראשון

א בית דין הגדול שבירושלם הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהם הבטיחה תורה שנ' על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, זו מצות עשה. וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת אליהם ולהשען עליהן:

ב כל מי שאינו עושה בהוראתן עובר בלא תעשה שנ' לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך. ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שכל חכם שמורה על דבריהם מיתתו בחנק שנ' והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע כו': אחד דברים שלמדו אותן מפי שמועה והם תורה שבעל פה. ואחד דברים שלמדו אותן מפי דעתן באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שהדין בדבר זה כך הוא. ואחד דברים שעשו אותן סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והם הגזרות והתקנות והמנהגות. בכל אחד ואחד משלשה דברים אלו מצות עשה לשמוע להן. והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה: הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך, אלו הגזרות והתקנות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם. ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, אלו דברים שלמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהם. מכל הדבר אשר יגידו לך, זו הקבלה שקיבלו איש מפי איש:

כסף משנה

פרק ראשון בית דין הגדול שבירושלם הם עיקר תורה שבעל פה וכו'

רדב"ז

סמך רבינו הלכות ממרים לה
מכלל הלכות סנהדרין שה
ישראל לשמוע להם וכל המ
פיהם עובר בלא תעשה ו
ממרא חייב מיתה:

פרק ראשון א בית דין שבירושלים
ספרי פרשת שופטים (יז ח) וא
באין לבית דין הגדול שבלשכת
שמשם תורה יוצאת לכל ישראל
אל המקום אשר יבחר ה' אלו
עוד שם (יז י) ועשית על פי הדב
יגידו לך על הוראת בית דין
שבירושלים חייבים מיתה ואין
מיתה על הוראת בית דין שב
ב מי שאינו עושה וכו'. שם
על פי התורה אשר יור
דברי תורה חייבים מיתה ואין
מיתה על דברי סופרים ועל ה
אשר יאמרו לך זו מצות עש
תסור מן הדבר אשר יגידו לך זו
לא תעשה ימין ושמאל אפילו
בעיניך על שמאל שהוא ימין ועי
שמאל שמע להם:

לחם משנה

פ"א ב ואחד הדברים שעשאום סייג לתורה וכו'. הרמב"ן ז"ל (שרש א' עמ' יט) השיג על רבינו אם כן כל דברי סופרים הוי לאו ועשה והיה ראוי לנו להחמיר בכל מילי דרבנן שהם מן התורה כיון שהתורה צוותה לא תסור מכל הדבר כו' וכן עשה דעל פי התורה כו'. והר"ב קרית ספר שחבר הרב מהר"ם טראני ז"ל בתחלת ספרו (פ"ה, וע"ש רה"ל ממרים) הצריך לתרץ זה וכלל דבריו הם דהחכמים התנו מתחלה שלא יהא עובר על גזרתם כעובר על דברי תורה אלא שיהא קל מאד וילכו בספק דבריהם להקל וכיון שכן אין אנו עוברים על מה שצותה התורה שהתורה לא צותה אלא שישמעו למה שאומרים חכמים ז"ל והם עצמם אמרו שלא ילכו בדבריהם להחמיר אלא להקל ושלא יהא להם עונש כעובר על דברי תורה, וכי תימא אם כן אין מקום למ"ש רבינו שכל מי שאינו עושה כדבריהם במה שהוא סייג לתורה וכל הדברים שאמרו הם שעובר בעשה ולאו דלא תסור דהא כיון שהם אמרו שמי שעובר על דבריהם לא יהיה נענש כעובר על דברי תורה אם כן לא יהיה לו עונש דלאו ו לזה תירץ דהאי לאו ועשה לזקן ממרא שחולק על שום מדבריהם ואומר שאינו אמת כמו שתקנו הם אבל מי שעובר על אחד מדבריהם אפילו שיעבור במזיד כיון שאינו חולק לומר אמת מה שצוו חכמים אלא שלצורכו ולהנאתו עושה מה שעושה עובר על לאו שהם מחלו בתחלה על כך כיון שאינו חולק ו שאינו אמת מה שעשו הם. זהו כלל כונתו שם עם שהאריך הדברים יותר. ונכון הדבר בעיני:

מגדל עוז

פ"א א. ב"ד הגדול כו' עד להשען עליהם. בספרי דבי רב (שופטים בסה"מ מ"ע קעד):

ב. כל מי שאינו עושה כהוראתן עד איש מפי איש. סנה' פ' הנחנקין (פו:

מקורות וציונים

דרוש ה' (השני) דס"ל כרבינו ועי' גם שע"ת לר"י שער ג אות ד. וכתב הרמב"ן שם (יט-א) דמש"כ רבינו לקמן פ"ד סה"א דנעשה זקן ממרא על של דבריהם אזיל לשיטתו כאן ועי' מל"מ שם. הגזרות והתקנות עי' שבת ל. משה רבינו גזר כמה גזרות ותקן כמה תקנות ועי' רב נסים גאון בגליון הגמ' שם. הגזרות והתקנות והמנהגות עי' פירושם בהקדמה לפיה"מ ד"ה והחלק הרביעי וד"ה והחלק החמישי ועי' לקמן פ"ב ה"ב ובהקדמה ליד החזקה. והמנהגות ואעפ"כ כ' בהל' ברכות פי"א הט"ז והל' חנוכה פ"ג ה"ז דאין מברכין על מנהג ואפי' שמנהג נביאים הוא (חי' רי"ז הלוי שם, וע"ש דלרש"י סוכה מד. ד"ה יסוד אין איסור לא תסור במנהג). ע"פ התורה וכו' והמנהגות מוכח דמנהג ישראל תורה (ריב"ש סי' קנה). ועל המשפט וכו' מן הדין או"ש ציין לסנהדרין פז. למשפט זה הדין פי' גז"ש.

ברדב"ז, ואין חייבים מיתה על ד"ס עי' לקמן פ"ד סה"א ורמב"ן שור
(עמ' כב-כד). שם, אשר יאמרו לך זו מ"ע הוב' בסהמ"צ מ"ע
שם, ולא תסור וכו' זו מל"ת הוב' בסהמ"צ ל"ת שיב. שם, אפי' וכו'
שמאל שהוא ימין רבינו השמיטו (ס' המפתח), ועי' חקרי לב יו"ד ח"א
פד (דף קכה) שהאריך בד"ז.

בלח"מ, והר"ב קרית ספר וכו' דהחכמים התנו מתחלה שלא וכו' הרי
עצמו (כב-א) הביא תירוץ זה וכתב ע"ז דאין אלו דברים הגונים ולא של עיקר,
שם, לזה תירץ דאהני וכו' אבל מי שעובר וכו' כעין דבריו כ' הרא"מ בס
הל' מגילה (קנאת סופרים על סהמ"צ שורש א' ד"ה אחרי כתבי (כה
ועי' לחם יהודה אות ד:

מקורות וציונים

פרטי המצוות

א) ספר המצוות עשה קעד סמ"ג עש' קיא חנוך מ' תצה.

ב) סה"מ ל"ת שיב סמ"ג לאוין ריז חנוך מ' תצו.

ג) סה"מ ל"ת שיג סמ"ג לאוין שסד חנוך מ' תנד, לקמן פ"ב ה"ט.

ד) סה"מ ל"ת שיד סמ"ג לאוין שסה חנוך מ' תנה, לקמן פ"ב ה"ט.

ה) סה"מ ל"ת שיח סמ"ג לאוין ריח חנוך מ' רס, לק' פ"ה ה"א, ועי' רמב"ן בהש' לסה"מ שם ולח"מ פ"ה ה"ד עמ' קסט טור א'.

ו) סה"מ ל"ת שיט סמ"ג לאוין ריט חנוך מ' מח, לקמן פ"ה ה"ה.

ז) סה"מ עשה רי סמ"ג עש' קיב חנוך מ' לג, לקמן פ"ו ה"א.

ח) סה"מ עשה ריא סמ"ג עש' קיג חנוך מ' ריב, לקמן פ"ו ה"א.

ט) סה"מ ל"ת קצה סמ"ג לאוין רכ חנוך מ' רמח, לקמן פ"ז ה"א ע"ש בכס"מ:

הלכה א. ב"ד הגדול שבירושלם עי' הל' סנה' פי"ד הי"א-יג היכן ישבו ומתי בטל. עי' מרגניתא טבא על סה"מ שורש א' (ריש עמ' תמב) ולב שמח שם (לז-א) ולחם יהודה דמכאן משמע דדוקא כשהם בלשכת הגזית יש עשה ול"ת אבל אם ישבו חוץ ללשכת הגזית או לאחר שבטל ב"ד הגדול אין איסור תורה, אבל בהקדמה לס' היד החזקה ד"ה גם יתבאר לא משמע כן, ועי' חנוך סוף מצ' תצה שהוכיח מר"ה כה: יפתח בדורו כשמואל בדורו דנוהג בכל זמן. שנ' ע"פ התורה (שופטים יז יא). בהל' ברכות פ"ו ה"ב ופי"א ה"ג כתב דמה"ט מברכין וצונו על מ"ע דרבנן. זו מ"ע סמ"ג עש' קיא. ברדב"ז, שמשם תורה יוצאת לכל ישראל וכ"ה גם במשנה בסנהדרין פו: הוב' לקמן ספ"ג:

ה"ב. עובר בל"ת סמ"ג לאוין ריז. שנ' לא תסור מכל הדבר (שופטים יז יא, ושם כתוב "מן הדבר" עי' ילקוט שנו"ס). ואין לוקין וכו' מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עי' לעיל סנהדרין פי"ח ה"ב, ובעדות פי"ח ה"ו כ' דמלקין על זה מכת מרדות. הרמב"ן בסה"מ שורש א' (יט-ב) הקשה דלפמש"כ רבינו לקמן דגם גזרות דרבנן בכלל לא תסור אם כן למ"ד [שבת קנד:] דלוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין נמצא דעובר על גזירה דרבנן ילקה מלקות ארבעים. שכל חכם שמורה וכו' בחנק לקמן פ"ג ה"ח. שנ' והאיש (שופטים יז יב). ואחד דברים שעשו אותן סייג לתורה וכו' עובר בל"ת הל' שבת ספכ"ו והל' כלאים פ"י הכ"ט והקדמה ליד החזקה ד"ה גם יתבאר וסהמ"צ שורש א' (טו-א) וע"ע שו"ת פאר הדור סי' ב ושו"ת הר"י מגש סי' קמח. והרמב"ן בהשגות לסהמ"צ שורש א' (עמ' כ ואילך) [עלא"מ כאן] הרבה להשיג על רבינו, ועי' דרשות הר"ן